

CSONTÉJASOK ÉS HASZNOS HÉJASOK

„Az élet értelme fákat ültetni, amiknek az árnyékában sosem fogunk ülni” (görög mondás). A mondás elejével egyet is értünk, az élethossz növekedésével reménykedhetünk az árnyékban üldögélésben is.

A csonthéjasok nagy családját két csoportban tekintjük át, a magvak és a gyümölcsök szerint. Településünkön mindegyikre akad példa az utcák között.

A kocsmát elhagyva s átkelve a Séd patak hídján, előbb a Mandula s azt követve a Diófa utca kapaszkodik az erdő felé.

A régi Római út portalanítása 1976 májusára elkészült. Már ezt megelőzően egy sor utca formálódott a tsz-től, kisajátítás után parcellázott telkek között.

MANDULA UTCA

Furcsa is lenne, ha éppen ezen a vidéken egyetlen utca sem viselné a kedvelt csonthéjas nevét, hiszen tél múltával legkorábban a mandulafák borulnak virágba a környéken. Már a középkorban is honosok voltak e tájon, bizonyíték erre Janus Pannonius verse (Egy dunántúli mandulafáról), ami ugyan inkább a költő lelkiállapotáról, helyzetéről szól, a virágzó mandulafában önmagát láttatva.

„S íme virágzik a mandulafácska merészen a télben,
Ám csodaszép rügyeit zuzmara fogja be majd!”

Ez az utca 1993-ban kapta a nevét. Szólásaink is akadnak a manduláról. Mikszáth Kálmán is használta a *mandulával etetnék* kifejezést, azaz elkényeztetnék. De a *keserű, mint a mandula* vagy a *kemény, mint a mandula* szólásunk nem kíván magyarázatot. Nem ismert már a *megvirágzott a mandulafa* szólás, ami az öregedésre, őszülésre utal. A *mandulavágású szem* sem ismeretlen fogalom.

DIÓFA UTCA

1989-től viseli hivatalosan ezt a nevet az utca. Ez a fa a jövő fája, amit az unokáknak szoktak ültetni, aminek nemcsak termését szeretjük, de fája is értékes pl. bútornak.

Tekintélyes méretű, terebélyes fa, aminek árnyékában jó üldögelni. Már a Bibliában megjelenik mint szent fa, a nyugalmat jelképezi Salamon énekében. Régen a paraszti udvar elképzelhetetlen volt nélküle.

A dióbél formáját az emberi agyhoz szokták hasonlítani, a feltört dióból jóstak régen a karácsonyi asztalnál. Ha *dióhéjban összefoglaljuk* mondandónkat, akkor röviden, tömören beszélünk, ha valamire azt mondjuk, hogy *kemény dió*, az bizony próbára tevő feladatot jelent. Ha legyintünk, mondván: *egy férges diót sem ér*, akkor tömören kifejeztük lesújtó véleményünket. Sok finom, dióval készült süteményt ismerünk. Márai Sándor így vall a Magyar borok c. könyvében: *Mert nincs szebb halál, mint egy diófa alatt, a borospince előtt, ősszel.*

MOGYORÓ-KÖZ

Egy aprócska köz a káptalani erdő szélén, a Kajszi utcából kiágazva. Az őskor óta ismert növény, értékes tápanyagokat tartalmaz, a mai egészséges étkezésben is ajánlott fogyasztani. Törökországban és Olaszországban termesztik a legtöbbet. Hazánkban a legelterjedtebb a bokor formájú közönséges mogyoró, létezik fának növény törökmogyoró. A mogyoró bevonult az irodalomba is, főleg az ifjúsági irodalomba. Az a cserfes kislány Szalay Lenke könyvsorozatában Mogyoró névre hallgat, Kányádi Sándor Mogyorókirály meséje is kedves olvasmány.

Számos hiedelem is fűződött a mogyoróhoz. Rontás ellen mogyoróvesszőt erősítettek az istálló ajtaja fölé Szent György napján, hogy távol tartsa a boszorkányokat. Vihar idején mogyoróágot tettek az ablakba, mert abba nem csap a villám, gondolták.....

FÜGEFA-KÖZ

Szintén a Római útról nyílik ez a derékszögű utcácska. 1993-ban egy sor új utcanev született az addig csak helyrajzi számmal jelzett területeken. Ilyen a Fügefa-köz is (1216/2).

Településünkön is sok kertben megtalálható ez a mediterrán vidékről származó bokor. Igénytelen, bírja a szárazságot, rendszerint kétszer terem. Gyümölcse frissen és szárítva is kedvelt csemege.

Már a Bibliában is előfordul, Ádám és Éva fügefalevéllal takarta magát a bűnbeesés után. Az iszlám, a buddhizmus és a hinduizmus is szent növénynek tekinti.

Sajnálom ezt a fát, a fügefát, mely itt gubbaszt a házunk ablaka alatt, és nézi a telet, a fagyokat, a havat, s dideregve, kopaszon zörgeti ágait.

Olyan idegen itt. Oly bús és oly szegény. Messziről jött, a kék vizek felől, hol a napfény aranyja a lombokon dől, s most itt áll árva-egyedül a fekete föld peremén.

A többi fák mind ismerik egymást, a hárs, a tölgy, mind itthon vannak, s gúnyosan nézik őt, a különöset, a náluk kisebb növényt, kit nem ismer se a hegy, se a völgy.

Én néha odaállok mellé, s halkán szólok hozzá, hogy ne érezze annyira az idegenséget, és mesélek neki a régi, forró messzeséget, amit a szél tán néha-néha feléje hozzá.

S akkor a fa, mintha megértené a szavam, megrázkódik, és finom fa-lelke megremeg, és kinyitja sötét, nagy, karéjos leveleit, mint aki emlékezik, s halkán, fájón nevet.

(Kosztolányi Dezső: A fügefafa)

KEDVELT GYÜMÖLCSEINK UTCÁI:

KAJSZI UTCA és ŐSZIBARACK-KÖZ

A Köcsi-tóhoz vezető s annak nevét viselő utcából ágaznak ki, a Kajszi egészen kacskaringózva, a Szépkilátó utcát is keresztezve ékelődik a Kakukk és a Sas utca közé. Fölöttük már az erdő. Elnevezésükről pontos adatot nem találtam, valószínűleg az ottani tulajdonosoktól származik, kertjeik gyümölcsseit ily módon is megtisztelve.

Mindkét gyümölcs Kínából származik, a Selyemúton jutott lassan-lassan Európába, s lett hazánkban is ismert, sőt elismert és kedvelt gyümölcs. Magyar aranyának kezdték nevezni a 19.század végétől, az Alföldön, a homokos talajon sikeresen termesztették, külföldre is jutott bőven. A kecskeméti fűtyülős barackpálinka messze földön híressé vált. A legenda szerint VIII. Eduárd brit uralkodó is igen kedvelte, neki tulajdonítják a mondást: „szódával jobb, mint a whisky, teában jobb, mint a rum”. A gönci kajszi is világhírűvé vált, mára már hungarikum.

Karrierjét a nagy filoxéra járványnak „köszönheti”, amikor a kipusztult szőlők helyére kajszifákat ültettek a gazdák. Az őszibarack az egészséget, fiatalságot, szerelmet is jelképezte, gondoljunk csak az *olyan, mint egy hamvas őszibarack* hasonlatunkra.

SZILVÁS-KÖZ

Az Endrődi utcából nyílik ez a rövidke köz, zsákutca, a társasházak kapujánál végződik. Valamikor egyszerűen csak Szilvásnak hívták ezt a területet, zártkertek voltak itt, többek között az iskola tankertje is. S persze szilvafák főleg. 1993-ban egy sereg új utca kapott nevet - addig csak helyrajzi számmal szerepeltek a nyilvántartásokban -, köztük volt a Szilva-köz is.

A Kaukázus vidékéről származó szilvát honfoglaló őseink is ismerhették, az Árpád-kortól termesztették. A híres besztercei szilva írásos említése 1552-ből való.

A szilva is értékes gyümölcsünk. A szatmári szilvalekvár, az üstben főzött, cukor nélkül, legendás hírű, nemkülönben a szilvapálinka, tréfásan: szilvórium. A gasztronómia is tartogat számos jó, szilvával készült receptet. A régiek közül a szilvás gombócot említeném, sokan szeretik. Emlékszem, a régi öregek még ismerték a mondást, *egyszerre hét szemnél több szilvát ne egyél! A szilva olyan, mint a jó barát: ha sokat eszel belőle, megmozgat – tartotta a mondás.*

Más vonatkozásban is része múltunknak. A *hétszilvafás* kifejezést az elszegényedett nemesekre használták, utalva arra, hogy úgy elkopott a birtok, csak annyi maradt, amennyin talán hét szilvafa elférne. Mikszáth Noszty Feri alakjában ábrázolta ezt az életformát, ami a 19. században nem számított ritkaságnak. Petőfi Pató Pálja is közéjük tartozott.

